

УДК 378.011.3-052].091.33-027.22:784
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.80.1.42>

Т. О. Ланіна

старший викладач кафедри академічного та естрадного вокалу
Інституту мистецтв
Київського університету імені Бориса Грінченка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ

У статті розкриваються педагогічні умови розвитку креативності студентів на заняттях з постановки голосу у вищій школі мистецького спрямування. У матеріалах статті автором наданий аналіз останніх досліджень із вибраної проблематики. У матеріалах статті надано визначення поняттям «творчість» і «креативність».

У процесі роботи над статтею автор використав такі наукові методи дослідження, як: теоретичне вивчення й аналіз наукових джерел із педагогіки, теорії та методики музичного мистецтва, узагальнення, конкретизація, синтез.

Серед педагогічних умов розвитку креативності студентів на заняттях із постановки голосу автором запропоновано такі, як: створення сприятливого мікроклімату у класі з постановки голосу; допомога в розкритті творчих можливостей особистості через заохочення; упровадження в мистецько-освітній процес нових засобів та методів навчання. На думку автора, сприятливий мікроклімат на заняттях із постановки голосу може успішно формуватися за умови поєднання таких складників: психологічного комфорту, духовного комфорту й емоційного комфорту студентів.

У тексті статті висвітлено зміст педагогічної системи «викладач – студент». У матеріалах наголошено на забезпеченні організаційних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних умов навчання для створення сприятливого мікроклімату на заняттях із постановки голосу.

До організаційних умов автор відносить часові межі та режим навчання, а також організаційну структуру освітнього процесу і його просторову організацію; до матеріально-технічних умов – технічну оснащеність освітнього процесу, наочні засоби, навчально-методичні матеріали, посібники тощо; до санітарно-гігієнічних умов навчання – чистоту навчальних приміщень, фізіологічно-гігієнічні передумови організації процесу навчання студентів.

На думку автора, цікавим засобом розкриття творчих можливостей студента-вокаліста може бути такий вид заохочення, як самостійність. Сутність якого полягає в самостійному обранні студентом вокальних творів, з урахуванням власних здібностей для розучування та виконання. Одним із не менш ефективних засобів розкриття творчих можливостей студентів автор убачає заохочення через участь у наукових конференціях, концертах, творчих проєктах тощо. Головним постулатом статті є навчання студентів використовувати найновіші педагогічні інновації, технології, методики у власній педагогічній діяльності та стимуляція їх тренінгами, настановами на самостійне відкриття нових знань. Перспективи подальший розвідок будуть стосуватися розроблення методів, прийомів та форм розвитку креативності у студентів на заняттях із постановки голосу у вищій школі мистецького спрямування.

Ключові слова: креативність, розвиток, уроки, студенти, майбутні вчителі музичного мистецтва, педагогічні умови.

Постановка проблеми. Інтенсивна розбудова українського суспільства на гуманістичних і демократичних засадах в умовах інтеграції української спільноти до світового соціокультурного простору зумовлює реформування освітньої сфери та вимагає від викладачів творчого самовиявлення, професійної індивідуальності, здатності до саморозвитку та самоосвіти для забезпечення високого рівня освіченості, особистісного й духовного становлення своїх студентів. Особливого значення набувають креативність особистості, її здатність до творчого нестандартного мислення, уміння ефективно розв'язувати складні проблеми власної життєдіяльності.

Розвиток творчих здібностей, зокрема й креативності, особистості є одним з основних завдань

сучасної вокальної освіти та виховання і потребує впровадження спеціальних педагогічних технологій, що дозволяють розвивати унікальний креативний потенціал студентів вищої школи у процесі їхньої фахової підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вокального навчання упродовж останніх десятиліть привертала увагу та ґрунтовно досліджувалися багатьма вченими, педагогами, музикантами, мистецтвознавцями.

Значний внесок у теоретичне обґрунтування співацького звукоутворення з анатомо-фізіологічного погляду зробили: Д. Аспелунд, Д. Євтушенко, В. Морозов, М. Микиша; формування та розвиток співацьких здібностей вивчали В. Антонюк,

Н. Гребенюк, Л. Дмитрієв, О. Стахевич; специфіку вокальної роботи зі школярами розглядали А. Менабені, Д. Огороднов, Г. Стулова й інші; формування вокально-слухових навичок досліджувала О. Маруфенко; професійно значущі якості майбутнього вчителя музичного мистецтва висвітлені в наукових працях О. Краснова-Соколова, Г. Стасько; взаємодія вокального та методичного компонентів у структурі професійної підготовки студентів музично-педагогічних факультетів у центрі уваги сучасного науковця Л. Василенко.

Водночас поза увагою науковців залишається питання розвитку креативності у студента вищої школи як необхідного складника творчої особистості фахівця.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови розвитку креативності студентів вищої школи у психолого-педагогічній теорії та практиці.

Виклад основного матеріалу. Креативна спрямованість освітнього процесу сприяє розвитку орієнтації особистості в системі професійних та моральних цінностей, вибору професійного сенсу студентами, вихованню у майбутніх учителів самостійності, активності й ініціативи. Ми підтримуємо позицію Л. Кондрашової, яка вважає, що креативний підхід до організації освітнього процесу переорієнтує його із предметно-змістового аспекту на особистість майбутнього спеціаліста і проявиться: у формуванні навчальних цілей у вигляді мисленнєвих завдань; ціннісно-сміслової інтерпретації навчальної діяльності; у нестандартних способах і діях із задоволення потреби в новизні і творчості; у створенні авторських програм, проєктів, конкурсних творчих робіт [3, с. 104].

Погляд на креативність як універсальну рису особистості людини, зокрема, майбутнього педагога, завданням якого є активізація творчого потенціалу вихованців, передбачає визначення розуміння творчості. Творчість розуміється нами як процес створення чогось нового, до того ж процес не запрограмований, непередбачуваний і раптовий. До уваги не береться цінність результату творчого акту і його новизна для великої групи людей, для суспільства або для людства. Головне, щоб результат був новим і значущим для «творця». Самостійне, оригінальне вирішення учнем завдання, яке вже має відповідь, буде творчим актом, а його самого вже варто оцінювати як творчу особистість [3].

Дещо по-іншому до означеної проблеми підходить О. Дунаєва. На її думку, креативність – це «здатність особистості сприйняти проблему та, за допомогою найоптимальніших для цього можливостей, створити новий, оригінальний продукт соціальної важливості» [6, с. 6].

Створення умов для самореалізації особистості майбутнього вчителя, виявлення й розвитку його креативних та творчих можливостей, власних

педагогічних поглядів є дуже важливим складником його професійної підготовки. Дотримання педагогічних умов допомагає майбутнім фахівцям ставати успішними, конкурентоспроможними та затребуваними у своїй справі. На нашу думку, до педагогічних умов, які сприятимуть розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях із постановки голосу, можна віднести:

1. *Створення сприятливого мікроклімату у класі з постановки голосу.* Для становлення особистості як конкурентоспроможного фахівця необхідний «здоровий» колектив студентів, який повинен допомагати викладачу мотивувати студента ставати кращим, досягати успіхів.

2. *Допомога в розкритті творчих можливостей особистості через заохочення.* Давати студентам більше можливостей демонструвати властиві здібності, вокально-виконавські навички під час виконавської діяльності. Заохочувати студентів брати участь у наукових конференціях, концертах, творчих проєктах тощо; допомагати їм утілювати свої творчі ідеї та таланти в життя.

3. *Упровадження в мистецько-освітній процес нових засобів та методів навчання.* Бажано навчити студентів використовувати педагогічні інновації, найновіші технології, методи, прийоми та форми роботи у власній педагогічній діяльності; стимулювати аутотренінгами, настановами їх на самостійне відкриття нових знань.

Так, створення сприятливого мікроклімату у класі з постановки голосу є однією з головних педагогічних умов для розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва. Створення такого мікроклімату на заняттях із постановки голосу може бути успішним за умови поєднання таких складників: психологічного комфорту, духовного комфорту й емоційного комфорту студентів.

Психологічний комфорт студента на заняттях передусім характеризується позитивним ставленням до себе, упевненістю в собі та своїх силах. У разі дотримання таких умов атмосфера вокального заняття з постановки голосу буде більше сприяти високому рівню навчання та розвитку креативності студентів.

Духовний комфорт студентів – це стан рівноваги, спокою, захищеності, водночас студенти мають бути оптимістично налаштовані. У такому стані студент відкритий до емоцій, спілкування. Це також підвищує його працездатність на заняттях, дає упевненість у собі та віру у свої сили та можливості [1].

Емоційний комфорт студентів зумовлюється почуттями та переживаннями, наявними в особистому житті кожного індивіда. Супроводжуючи практично будь-які прояви активності студента, емоції є одним із головних механізмів внутрішньої регуляції психічної діяльності і поведінки, спрямованих на задоволення актуальних потреб.

Особливу увагу варто приділяти системі «викладач – студент». Головним завданням викладача є допомога студенту отримати майбутню професію та стати фахівцем. Добре відомо, що ставлення до викладача студент переносить на предмет, який вивчає. Гарне ставлення, що склалося, зростає украй повільно, роками, хоча втратити його можна за один семестр. Варто це пам'ятати та налагоджувати стосунки зі студентами системно та послідовно. Так, викладач з постановки голосу має допомогти розкрити студентам свої таланти, заохочувати їх, допомогти набутти впевненість у собі та своїх силах, у жодному разі не принижувати, не ставити студента як поганий приклад для інших.

Для створення сприятливого мікроклімату на заняттях із постановки голосу не менш важливо забезпечити необхідні організаційні, матеріально-технічні, санітарно-гігієнічні умови навчання.

Так, до організаційних умов включають часові межі та режим навчання, організаційну структуру освітнього процесу, його просторову організацію. Для бажаного ефекту навчання студентів-вокалістів має бути організованим, структурованим, послідовним та безперервним. Не менш важливим є створення зручного розкладу занять із постановки голосу, адже, як відомо, для ефективного результату роботи голосових зв'язок заняття не мають починатися спростання. Також просторова організація начального процесу не має заважати студентів проявляти власну сценічну інтерпретацію вокальних творів.

Матеріально-технічні умови пов'язані із забезпеченням освітнього процесу засобами навчання, які включають:

- технічну оснащеність освітнього процесу, тобто наявність спеціальної техніки для виконання вокальних творів. Це може бути обладнана студія звукозапису в освітньому закладі, мікрофони, музичні інструменти для супроводу вокальних композицій тощо;

- наявність наочних засобів, навчально-методичних матеріалів викладача, посібників та розробок для організації самостійної роботи тих, хто навчається. Сюди можна віднести музичні пристрої для прослуховування та перегляду аудіо- та відеозаписів із виступів, нотні записи, збірки вокальних творів, наочні посібники тощо.

До *санітарно-гігієнічних умов навчання* належать чистота навчальних приміщень, гігієна викладача та студентів, фізіологічно-гігієнічні передумови організації процесу навчання студентів.

Так, навчальні приміщення мають бути просторими й обладнаними згідно із правилами безпеки охорони праці. Особлива увага повинна приділятися освітленню. Оптимальне освітлення, за якого забезпечується високий рівень зорових функцій і загальної працездатності студентів, становить 1000–1200 лк. Освітлення повинно бути не тільки

достатнім, а й рівномірним. Також оптимальний мікроклімат і якість повітряного середовища в навчальних приміщеннях благотворно впливають на зміцнення здоров'я студентів, підвищення їхньої працездатності, ефективності навчання.

Другою педагогічною умовою, яку ми вважаємо доречною під час розвитку креативності студентів, є *допомога в розкритті творчих можливостей особистості через заохочення*.

Необхідно давати студентам більше можливостей демонструвати власні музичні та творчі здібності, виконавські навички, тобто запрошувати брати участь у різноманітних виступах, як сольо, так і ансамблем; відвідувати разом зі студентами різні концерти відомих співаків. Таким способом можна підвищити самооцінку студента, його впевненість у собі та своїх силах.

Цікавим засобом розкриття творчих можливостей студента-вокаліста може бути такий вид заохочення, як самостійність. Дозволяти студентам самостійно обирати вокальні твори, з урахуванням його власних здібностей, для розучування та виконання – досить ефективна практика. Також можна надати можливість студентів обирати твори для інших студентів класу свого викладача. Тобто запросити студента на заняття свого однокласника та дати змогу підібрати вокальний репертуар або просто розспівку. Це також допоможе студентів розкрити його творчі можливості, підвищити власну самооцінку та переконалися в тому, що викладач високо оцінює його вже набуті фахові навички та педагогічну майстерність.

Одним із не менш ефективних засобів розкриття творчих можливостей студентів є заохочення брати участь у наукових конференціях, концертах, творчих проєктах тощо. У такому разі студента можна зацікавити написанням наукової статті й участю в наукових конференціях із можливістю подорожувати до іншого міста та виступати в інших вишах, адже це є досить цікавим досвідом. Також участь у конференції може заохочуватись якоюсь нагородою – грамотою, дипломом або навіть фотозвітом, інтерв'ю для студентської газети. Також гарним заохоченням є друк наукової праці студента в якомусь студентському виданні.

Дуже важливо допомагати студенту в утіленні його творчих ідей та талантів. Це може бути консультація щодо написання сценарію студентом до якогось заходу, допомога щодо його втілення в життя. Це може бути допомога в записі пісні або прослуховування та надання поради щодо інтерпретації студентом вокальної композиції. Також сюди можна віднести допомогу студентів у підготовці до вокального конкурсу або виступу на мистецькому заході.

Упровадження в мистецько-освітній процес нових засобів та методів навчання. Бажано навчити студентів використовувати найновіші педагогічні інновації, технології, методи, прийоми

та форми роботи у власній педагогічній діяльності; стимулювати тренінгами, настановами їх на самостійне відкриття нових знань.

Музична освіта, яка заснована на новітніх педагогічних технологіях, виступає основою креативного розвитку духовної культури особистості. Пошук нових ідей, нових шляхів спонукає студентів звернути увагу на використання, на практиці викладати таку дисципліну, як «постановка голосу», за допомогою інноваційних технологій. Передусім маються на увазі інформаційні технології, тобто технології, що несуть у своїй основі максимальну кількість інформації.

Інформаційні технології дозволяють по-новому, комплексно використовувати на уроках музичного мистецтва текстову, звукову, графічну й відеоінформацію – створюється новий мультимедійний контент. На заняттях із постановки голосу можна поєднувати елементи різних видів мистецтв за допомогою інформаційних технологій, у результаті цього поєднання створюється нова якість сучасного інтегрованого заняття.

Використання інформаційних технологій дає змогу залучати студентів до:

- створення нових креативних інтерпретацій вокальних творів;
- пошукової роботи під час вивчення національної вокальної музики, української музичної культури тощо.

У результаті проведення аналізу деяких досліджень сучасних учених ми дійшли висновку, що найбільш ефективними інноваційними технологіями було обрано *проективну техніку й арт-терапію*. Система арт-терапевтичних занять, побудованих на одночасному поєднанні різних способів самовираження (музика і спів, рух і танець, драма, поезія, композиція), дає змогу вирішити виховні коригувальні, психотерапевтичні, діагностичні та розвивальні завдання. Інтеграція цього напрямку із психологією і педагогікою, на думку багатьох учених, дасть можливість створити таку гуманістичну методологію, яка б гармонічно поєднувала досягнення науки і досвід мистецтва [4].

Психологічна підготовка студента до виступу має не менше значення, ніж професійно-виконавська підготовка як така. Уся робота, яка велася студентом над музичним твором у класі і вдома, проходить «випробування на міцність» в умовах публічного виступу; тільки він визначає і міру вивченого матеріалу, і ступінь обдарованості виконавця, і його психологічну стійкість, і багато іншого. Саме тому дуже важливо працювати над психологічною підготовкою студента до виступів протягом усього навчального року. Для цього є ефективний засіб – аутотренінг. Це концентроване саморозслаблення і самонавіювання. Аутотренінг – це система навчання прийомів саморозслаблення м'язів (м'язова релаксація), психічного заспоко-

ення, занурювання у дрімотний стан, які супроводжуються самонавіюванням. Аутотренінг допоможе зосередитися перед виступом, позбутися нервового напруження. Для цього студентові треба залишитися на самоті на декілька хвилин та проговорити слова, які допоможуть вселити впевненість у собі та своїх силах. Також у цьому може допомогти і викладач. Настановні слова ніколи не бувають зайвими. Варто побажати студентові успіху, вдалого виступу. Такі слова від наставника, безсумнівно, допоможуть налаштуватися на вдалий виступ [2].

Також формуванню креативної особистості педагога в навчальному процесі сприяють:

- застосування нетрадиційних форм, методів, інноваційних технологій, тренінгів;
- розв'язання професійно орієнтованих завдань, мікрОВикладання, ділові ігри «Учитель, на якого чекають»;
- виконання дослідницьких проєктів, конкурси, творчі майстерні, дискусії про проблеми сучасної школи тощо.

Зокрема, на заняттях необхідно обговорюють педагогічні ситуації незавершеності або відкритості, на відміну від стереотипних; студентів необхідно заохочувати до різноманітних запитань стосовно майбутньої професії; стимулювати до відповідальності і незалежності. Останнє забезпечує включення студентів у професійні ситуації, у яких вони активно діють, ухвалюють рішення, несуть відповідальність за їхні наслідки. Майбутні педагоги моделюють педагогічні ситуації, що сприяє усвідомленню ними професійної перспективи. Тим самим створюються умови для професійного саморозвитку, самоствердження і самовираження особистості майбутнього спеціаліста [25].

Формуванню креативної особистості майбутнього педагога в навчальному процесі також сприяє застосування нетрадиційних форм і методів навчання, інноваційних технологій, тренінгів, спрямованих на розвиток творчих здібностей, розв'язання професійно орієнтованих завдань, моделювання педагогічних ситуацій, мікрОВикладання, творчі паузи, дидактичні, рольові та ділові ігри, діалогічні форми та методи взаємодії суб'єктів освіти, виконання дослідницьких проєктів, конкурси, творчі майстерні, дискусії про проблеми сучасної школи тощо. Здійснення таких видів роботи має перевагу перед простим сприйняттям готової інформації, яка полягає в тому, що в умовах розв'язання певних проблем студент активно і творчо мислить, а це приводить не тільки до міцності та ґрунтовності знань, а й до надбання цінної розумової якості – уміння орієнтуватися в будь-якій ситуації, самостійно знаходити шляхи вирішення незвичайної проблеми. Для їх розв'язання студент повинен уміти встановлювати зв'язок як із раніше засвоєними поняттями, термінами, зако-

номірностями, так і з тими, які необхідно засвоїти, що сприяє формуванню в нього цілісного системного сприйняття сутності і творчого характеру педагогічної діяльності.

Розвитку креативності студентів під час навчання в педагогічному вищому закладі освіти сприяє індивідуально-диференційований підхід до їхнього професійного навчання, який являє собою відбір змісту, методів і форм навчання на основі врахування індивідуально-психологічних особливостей навчальної діяльності студентів, їхніх соціально значущих відмінностей від інших людей, своєрідності психіки, особистих якостей і уподобань [5, с. 113].

Висновки і пропозиції. Отже, багато вчених мають свою думку щодо кращих педагогічних умов розвитку креативності майбутніх учителів музичного мистецтва. Їх дотримання допоможе отримати найкращі результати в навчанні та розвитку креативної творчої особистості майбутнього фахівця.

Перспективи подальшого розвитку даного дослідження будуть стосуватися розроблення методів, прийомів та форм розвитку креативності у студентів на заняттях із постановки голосу у вищій школі мистецького спрямування.

Список використаної літератури:

1. Борисенко О. Методи створення позитивного психологічного мікроклімату на уроках англійської мови. URL: http://teacherjournal.com.ua/shkola/angljijska_mova_ta_literatura/17146_stattya_qmetodi_stvorennya_pozitivnogo_psixologchnogo_mkroklimatu-na-urokax-angljijsko-moviq.html.
2. Голубева Е. Проблема сценического волнения. URL: <http://www.rae.ru/forum2012/195/296>.
3. Кондрашова Л. Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Хмельницький : ХНУ, 2009. С. 101–105.
4. Маловічко С. Методологічний аспект сучасної музичної культури. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* : наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2011. Т. 1. Вип. 17.
5. Овчаров С. Індивідуально-диференційована система професійного навчання майбутніх учителів інформатики : монографія. Полтава : АСМІ, 2010. 120 с.
6. Сучасні погляди на проблему розвитку креативності майбутніх учителів. URL: <http://lessons.com.ua/suchasni-poglyadi-na-problemu-rozvitku-kreativnosti-majbutnix-uchiteliv/2/>.
7. Яковлев В. Философские принципы креативности. *Вестник Московского университета. Серия 7 «Философия»*. 1999. № 5. С. 98–103.

Lanina T. Pedagogical conditions for creativity development of students at voice training classes

The article reveals the pedagogical conditions for the development of students' creativity at voice training classes at the Higher School of Arts. In the paper, the author provides the analysis of recent researches on selected issues. The article provides the definitions of the concepts: "creative work" and "creativity".

In the course of work on the article the author used such scientific methods of inquiry as: theoretical study and analysis of scientific information sources on pedagogy, theory and methodology of musical art, generalization, concretization, synthesis.

Among the pedagogical conditions for the development of creativity of students at voice training classes, the author introduced the following: creation of friendly environment in the classroom for voice training; assistance in discovering the creative potential of the individual through encouragement; introduction of new teaching aids and methods in the artistic and educational process. According to the author, friendly environment at the classes of voice training can be successfully achieved by combining the following components: psychological comfort, peace of mind and emotional comfort of students.

The text of the article highlights the "teacher – student" pedagogical system. The paper emphasizes the provision of facilities and resources as well as organizational, sanitary and hygienic studying conditions to create friendly environment at voice training classes.

To the organizational conditions, the author includes the time limits and mode of studying, as well as the organizational structure of the educational process and its spatial organization; the facilities and resources include technical equipment of the educational process, visual aids, teaching and learning aids, manuals, etc.; sanitary and hygienic studying conditions include cleanliness of classrooms, physiological and hygienic prerequisites for the organization of students' training.

According to the author, a promising way to reveal the creative potential of the vocalist student can be such kind of encouragement as their individual work. The subject matter of such method lies in the student's independent choice of vocal works with the consideration of their own abilities for practising and performing it. The other equally effective means of revealing the creative potential of students, the author attributes to the encouragement through participation in scientific conferences, concerts, creative projects etc. The main postulate of the article is to teach students to use the latest pedagogical innovations, technologies, techniques in their own pedagogical activities and upgrade them with trainings, guidance on discovery of new knowledge. Directions for future research will be related to the development of methods, techniques and forms of creativity development of students at voice training classes at the Higher School of Arts.

Key words: *creativity, development, students' classes, future teachers of musical art, pedagogical conditions.*